

जनावरांतील लम्पी त्वचा रोग

लम्पी त्वचा रोग हा गाई, म्हशी, बैल, वासरे यांना होणारा विषाणूजन्य रोग आहे. भारतात गेल्या तीन वर्षांपासून या रोगाचे संक्रमण जनावरांमध्ये होत आहे. ऑगस्ट २०१९ मध्ये हा रोग ओरिसात आला. त्यानंतर मार्च २०२० पासून महाराष्ट्रातील विविध भागामध्ये या रोगाचा प्रादुर्भाव सर्व वयोगटातील, प्रामुख्याने गोवर्गीय जनावरांना होत आहे. हा रोग शेळ्या मेंढऱ्याना होत नाही. तसेच जनावरांपासून मानवास या रोगाचा प्रादुर्भाव होत नाही.

रोगाची कारणे व प्रादुर्भाव

- हा रोग ‘कॅप्रीपॉक्स’ या विषाणूमुळे होतो.
- या रोगाचा विषाणू शेळ्या-मेंढऱ्यांच्या देवीच्या विषाणूशी साधर्म आहे.
- उष्ण व दमट हवामानात प्रामुख्याने प्रादुर्भाव आढळतो व हिवाळ्यात क्षित होतो.

रोग प्रसार

- या रोगाचा प्रसार जनावरांना चावणाच्या माशा, डास, चिलटे, गोचीड यांच्याद्वारे प्रामुख्याने होतो.
- बाधित जनावरांच्या नाकातील स्नाव, त्वचा, लाळ, डोळ्यातील अशू यांच्याद्वारे तसेच दुषित चारा-पाणी याद्वारे रोगप्रसार होतो.
- बाधित वळूच्या वीर्यातून, जनावरांच्या त्वचेवरच्या खपल्याद्वारे, तसेच बाधित गाईपासून दूध पिणाच्या वासराला रोगप्रसार होतो.
- बाधित जनावरांच्या वाहतुकीमुळे आजाराचा प्रसार होतो.

आजाराची लक्षणे

- जनावरांना या रोगाचे संक्रमण झाल्यावर जनावरे साधारणत: एक ते पाच आठवड्यानंतर लक्षणे दाखविण्यास सुरुवात करतात.
- सुरुवातीला जनावरांना भरपूर ताप येतो.
- डोळ्यातून पाणी, नाकातून स्नाव तसेच चिकट स्नाव वाहत राहतो.
- ताप आल्यानंतर जनावरांच्या अंगावर १० ते ५० मिलिमीटर व्यासाच्या कमी-अधिक आकारमानाच्या गाठी येतात.
- जनावरांचे चारा खाणे, पाणी पिणे कमी होते. दूध उत्पादनात घट होते.
- लसीका ग्रंथींवर सूज येते, नाकातोंडात ब्रण येतात, क्षित डोळ्यांमध्ये सुद्धा ब्रण येतात.
- काही जनावरांच्या शरीरावर पायाकडून पोळीवर, कासेपर्यंत तसेच पायावर सूज येते व जनावरे लंगडतात.
- या आजारामुळे प्रतिकारशक्ती कमकूवत होऊन फुफ्फुसदाह, गर्भाशयदाह, स्तनदाह यासारखे जिवाणूजन्य आजार तसेच थायलेरिओसिस, बॅबेसिओसिस, सारखे परजीवीजन्य आजार होतात.

प्रकाशन

महाराष्ट्र पशु व मत्त्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर, संशोधन अनुदान अंतर्गत

- काही दिवसांनी त्वचेवरील गाठी लहान होऊन त्याठिकाणी ब्रण तयार होतात. ब्रणाच्या सभोवताली खपल्या तयार होतात.

नियंत्रण आणि प्रतिबंध:

- गोठा व गोठ्याच्या सभोवतालचा परिसर स्वच्छ, हवेशीर ठेवावा. गोठ्यामध्ये पाणी साढू देऊ नये.
- गोठ्यामध्ये तसेच आजूबाजूच्या परिसरामध्ये माशा, कीटक, गोचीड यांचा प्रादुर्भाव होऊ देऊ नये. प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी पशुवैद्यकाच्या सल्ल्याने उपाययोजना कराव्या.
- जनावरांच्या अंगावर कीटक येऊ नयेत यासाठी पशुवैद्यकाच्या सल्ल्याने बाह्यअंगावर औषधे लावावीत किंवा फवारावीत.
- बाधित जनावरांचे त्वरित निरोगी जनावरांपासून विलगीकरण करावे.
- बाधित जनावरांवर पशुवैद्यकामार्फत मार्गदर्शित उपचार करून घ्यावेत. प्रथमावस्थेत सौम्य स्वरूपात निदान करून उपचार झाल्यास कमी वेळात जनावरे पूर्णतः दुरुस्त होतात.
- बाधित जनावरांच्या अंगावरील गाठीचे रूपांतर जखमेत झाले तर जखम चिघळू नये यासाठी पशुवैद्यकाच्या सल्ल्याने मलम औषधे लावावीत.
- वासराला बाधित मातेच्या दुधातून रोगप्रसार होतो, त्यामुळे वासराला बाधित गाईचे दूध पिऊ देऊ नये, त्याला निरोगी जनावराचे दूध उकळून योग्य तापमानाला थंड करून पाजावे. योग्य ती काळजी घ्यावी.
- रोगाचा प्रादुर्भाव झालेल्या भागात जनावरांना एकत्र चरण्यास सोडू नये.
- जनावरांचा मृत्यु झाल्यास जनावराला खोल खडक्यात चुना टाकून पुरावे.
- गोठ्यातील दुधाची भांडी, इतर साहित्य, वाहतूक वाहनाचे निर्जतुकीकरण करावे.
- रोग प्रादुर्भाव झालेल्या भागात जनावरांची खरेदी विक्री करू नये, वाहतुकीवर आळा घालावा. जनावरांच्या बाजारात जनावरांची ने आण करू नये.
- आजाराच्या प्रतिबंधासाठी लसीकरण हा एकमेव पर्याय आहे
- या आजाराची लस उपलब्ध नसल्यामुळे, या रोगाचा प्रतिबंध करण्यासाठी सध्या आपल्याकडे शेळ्यांच्या देवी रोगाची लस (गोट पॉक्स वॉक्सीन - उत्तरकाशी स्ट्रैन) या रोगासाठी प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून वापरली जाते. पशुवैद्यकाच्या सल्ल्याने लसीकरण करून घ्यावे.
- लस दिल्यानंतर साधारणतः ३ आठवडे (२१ दिवस) कालावधी जनावरांमध्ये प्रतिकारकशक्ती निर्माण होण्यास लागतो. या दरम्यान लस दिलेल्या जनावरांना कीटकांपासून संरक्षित ठेवावे तसेच इतर लम्पी त्वचेचा आजार बाधित जनावरांच्या संपर्कापासून दूर ठेवावे.
- जनावरांमध्ये या रोगाची लक्षणे दिसताच तात्काळ नजीकच्या पशुवैद्यकीय अधिकाऱ्याला माहिती द्यावी व त्वरित उपचार करून घ्यावे. दुर्लक्ष केल्यास जनावर दगावण्याची शक्यता असते.
- या रोगामध्ये मृत्यूदर कमी (१ ते ५%) आहे.
- जनावरांचा मृत्यु झाल्यास जनावराला खोल खडक्यात चुना टाकून पुरावे.
- योग्य व्यवस्थापनाने आणि लसीकरणाने आपण या रोगाच्या प्रसारावर नियंत्रण करू शकतो आणि आपले बहुमूल्य पशुधन वाचवू शकतो.

* मार्गदर्शक *

www.mafsu.in

www.knpcvs.in

कर्नल प्रा. (डॉ.) ए. एम. पातुरकर
मा. कुलगुरु, मपमविवि, नागपुर

डॉ. एस. व्ही. उपाध्ये
अधिष्ठाता, पशुविज्ञान विद्याशाखा,
मपमविवि, नागपुर

डॉ. एन. व्ही. कुरकुरे
संचालक संशोधन,
मपमविवि, नागपुर

डॉ. ए. यु. भिकाने
संचालक विस्तार शिक्षण,
मपमविवि, नागपुर

डॉ. व्ही. डी. आहेर
सहयोगी अधिष्ठाता
क्रांनापापवैम, शिरवळ, जि. सातारा

* लेखक *

डॉ. व्ही. डी. आहेर

प्राध्यापक, पशुशल्यचिकित्साशास्त्र विभाग
क्रांनापापवैम, शिरवळ, जि. सातारा

* संकलन *

डॉ. स्मिता आर. कोल्हे

संशोधन प्रकल्प प्रमुख, पशुवैद्यकीय व पशुसंवर्धन विस्तार शिक्षण विभाग
क्रांनापापवैम, शिरवळ, जि. सातारा